

včasih pa tudi katero nazaj dene. Anglež ga vpraša, zakaj to dela. „Jā,“ odgovori mu hamal, „one, ktere nazaj devljem, so večje, te so po 10 par ena!“

Isto prokletstvo orientalnih odnošajev zavedlo je tudi bosenske Turke do nenaravne pohotnosti, ter je žalibože v Bosni posebno med mohamedanci paederastija dosta razširjena. (Dalje pride.)

Črtice o Slovencih v štajerskem Podravji, s posebnim ozirom na narodno nošo.

Sestavil dr. Jože Pajek.

Haloze in Haložani.

O tem predmetu prinesla je svoje dni „Seiermärk. Zeitschrift“ ältere Serie, II. Band, razžaljiv in plitev članek. Haložane imenuje pisatelj surove hribovce in smeši njihov golč. Omenja tudi starega reka, da si Haložani v mesto (Ptuj) gredóč jabelka lupijo, domú gredé pa olupe pobirajo in jih žvečejo, kar meri neki na njihovo lahkoživost. Podpisal se sicer mož ni pod onim spisom, pa — po petji se tudi ptica spozna. Leta 1838. je mariborski professor, blagi-Juri Maly, svoj spis o Lotmeržanih in Haložanih objavil v ravno tistej „Steierm. Zeitschr.“

Leta 1853. je g. Franc Hrašovec (sedaj okrajni sodnik v Sovodnjem (Gmünd) Pis.) iz Ormoža v Novice (str. 411) pisal o Haložanih in deželici njihovej. Haložani si po njegovem poročilu morajo kupovati žito iz drugih krajev, in njihovo največje premoženje tiči v vinskih goricah, katerih pridelek pa je podvržen mnogim nezgodam. Zategavoljo terejo hude nadloge naše Haložane, ako vince izpodleti, kterega se v dobrih letih dosta pridela in je dobro, posebno Korošcem priljubljeno . . . Hudo pak jih derejo mestni barantači, ki so prave pijavke za ta kraj, ako slabe letine silijo ljudi, da morajo zastavljati vinski pridelek za eno ali celó za dve leti . . . Milo se stori človeku, ko vidi toliko teh nadlog, kterim bi se s časom dalo v okom priti s podukom v šolah, po upnih napravah, v kterih bi ob času sile tudi posestniki majhnih zemljišč za poštene obresti dobivali na up. potrební denar . . . Haložani so dobrovoljno, pa tudi precej lahkomiselnó ljudstvo; malo dobrega vajeni, so prosti v obleki in zadovoljni z malim. Kedar imajo vina v hramu ali denarcev pod palcem, radi se prevzamejo in tudi pobahajo, — kedar jim pa poteče vince in ne rožlja več pod palcem petica, uide jim brž pogum . . . Vinograde obdelujejo dosta dobro, s sadjorejo pa se malo pečajo. Živine

imajo celó malo, zategavoljo je pa tudi gnoja malo, in ne morejo zadostno gnojiti vinogradov svojih... Sklenem popis, kterega je peresu le milo srce velelo.“ To se glasi drugače! Slovenec, če je pošten, svojega siromašnega, nesrečnega brata omiljuje, podučuje — le izrodica ga zaničuje in psuje.

Gospod Hrašovec je svoje poročilo nadaljeval v Novicah l. 1854. str. 7. Haložani se (tako piše) bližajo bolje bližnjim Hrvatom Zagorcem nego dravskim Poljancem. Preklinjajo posebno radi; v vsak govor, če tudi prijazen, zapletajo svoj: „Bog te ferdamaj!“ Kar jezik zadene, je njihovo narečje čistejše od jezika drugih Slovencev. Pa še bolje se od njih ločijo po izrekovanji besed. Govorijo naglo; samo zadnje besedo v stavku prav na dolgo zavijajo, kar se zelo smešno zdi tistim, kateri niso vajeni temu izgovarjanju. Vendar Haložan svoj jezik hvali in pravi: „Naš jezik tako gladko teče, kakor bi s hobličem rezal.“ Žito si meljejo na žrmljah. Toča pride v Haloze redkokdaj; od tod pregovor: „Toča nima s čim brodnine črez Dravo platiti“. Haložani se večjidel le sami med seboj ženijo, ne pa drugam. Od tod pride, da je veliko, veliko rodovin, ki imajo enaka priimena. Najobširnejša je rodovina Petrovičev; skoro pri vsakej drugej hiši je Petrovič. Če tujec Haložane žali, velijo mu: „Prek ž njim!“ = črez Dravo!

Leta 1861. je neki G. . . . r v „Wochenblatt-u der steierm. Landw. Ges.“, v 6. listu v istem duhu o Haložanih izpregovoril, kot svoje dni neimenovanec v „Steier. Zeitschr.“, a posvetil mu je g. Božidar Raič v Novicah l. 1861. str. 64. neusmiljeno — kakor je zaslužil. Iz tega „pojasnila“ povzamemo tó-le: „Haložan, narodno oblečen, ima moder plašč ali pa kožuh; pogostoma, osebužno o delavnikih viđi se v surino zaviti; dolge hlače, ali bolje: po sarah hlače, so pridobitev naših dnij. Navadama se vidijo breguše, segajoče do polovice golenic, po zimi pa hlače v sare. Moški nosijo klobuke z nizko talovko. Dekline si ovijajo glavo večjidel s pečo, vzlasti ob svetkih; po zimi imajo toplejše robce. Haložani imajo kakor ptujski Poljanci ob svetkih rudeče oprsnike, na njih bele gumbé.“

O zemljepisnih razmerah Halož glej „Slov. Štajerja“ I. snopič, str. 31. O Haložah in Haložanih pisal je tudi g. Jakob Gomilšak v „Zori“ leta 1875. str. 136—138. Iz tega prav domoljubnega spisa povzamemo le eden odstavek. „V nečem je naš Haložan tak čuden posebnež, da mu gotovo enakega ne dobiš na Slovenskem. To je njegov govor! Že od daleč ga spoznaš na ptujskem trgu, kamor rad donaša sadje na prodajo. Človek urnega jezika je Haložan; poskakuje namreč pri vsakej tretjej ali četrtej besedi z glasom na visoko, in potem zopet nazaj, proti koncu stavka pak besede neprijetno zateza. To nenavadno, nenaravno naglašanje je krivo, da ga težko razumeš, in te lahko smeh pösili, dasi drugače dobro slovenščino govori, in le nekoliko sosednje hrvaščine vpleta.“

Pesničarji in Ščavničarji.

„Ena najlepših dolin mile Štajerske je gotovo Pesniška dolina. Razteguje se blizu od Lučan na nemškeje meji, kjer reka Pesnica izvira, do Dornave, kjer se izgubi v spodnje Ptujsko ali Dravsko polje. Stanovnike imenujejo „Pesničarje“ ali „Pesničare“. Na gornjej Pesnici prebivajočim pravijo tudi „Goričani“. Goričani se ločijo od dolnjih Pesničarjev najboljše po obleki. Oni nosijo hlače, toti so pa „brgušari“, ker imajo kratke, ozke brguše, črez ktere dolga srakica visi do kolen. Ščavničarji nosijo dolge, široke brguše in kratko srakico, ki sega le malo črez ledje; pravijo jej robača, ktero ime je tudi na polotoku Kamčatki znano. Dveh rečij treba o Pesničarjih še posebej omeniti, in sicer ne s pohvalo. Pesniška dolina daleč slovi zavoljo svojih dobrih in rodovitnih senočetij. Pesničarji bi lahko redili še enkrat toliko živine kot zdaj redijo, ko bi varčneje s krmo ravnali. Tu več sena raztorijo kakor indi kje slame, in pokladaje živini ne držijo se ne pravega časa, ne prave mere. Tako se včasih pripeti, da spomladi nimajo poleg vse obilnosti sena ničesar živini pokladati. Celó drugače je v Schwanberških planinah. Tu režejo živini seno in slamo in jej polagajo zjutraj in na večer ob določenej uri. Potém se korito pomete, živina napoji in ne dobi ničesa več. Imajo pa dosta živine in lepe, večji kmetje po 25 in 35 glav. Pa vendar ne pridela kmet tu več klaje kot v Pesniškej dolini, kjer gospodar ne!glešta več kot 8 do 15 glav. Druga opomnja zadevlje ženitvanje. Kedar se pri Pesničarjih kdo na gostijo povabi, ne gresta samo gospodar in gospodinja, ampak vse, kar je pri hiši živega, otroci in posli, in si jemljejo varuhe, ki med tem v pustem hramu stražijo. Poslednjič pa še pridejo — varuhi. Včasih šamri na takej ženitnini od otrok, ki zavoščeni, tudi celó v raztrganem oblačilu okoli skakaje kričijo, ali se po klopeh smučejo, se slinijo in mastijo, in vse znateknejo, da se le malo občutljivemu gostu gabi kaj použiti“. — Tako poroča „Pesničar brgušar“ v Novicah l. 1854. na str. 63. Meni je toliko znano, da so hrami po Slovenskih goricah skoro vseskozi zidani, snažni, po nekod tudi črez mero imenitni, in ljudje v dobrih letih ponosni, — kar pa sevéda bridke sodbe, proti koncu navedeneega spisa izrečene, popolnoma ne ovirše. — O zemljepisnih razmerah Pesniške doline glej „Slov. Štajerja“ I. snopič, str. 49.

O „slovenskej obleki pravih Pesničarjev“ pisal je rajni Juri Caf takó-le: „Pesničarji prebivajo ob južnej Pesnici. Táka-le je oprava Pesničarja, ki je pred 20. leti še splošná bila, zdaj se pa le še pri starih ljudeh opazuje. Na visokej bistrej glavi nosi zeleno žametno kapo, zadi z velikim grebenom. Po zimi ima na glavi zelen ali moder čamer iz sukna, s kosmatimi okrajki, ki se črez ušesa zavihnóti dadé. Namesto hlač ali bregeš ima bize, behete ali dolanjščice, ktere niso preveč košate,

vendar segajo veliko niže kolen, so pa iz domanjega belega platna. Od teh biz pride lastno ime Bizjaki ali Bezjaki. Vrh teh biz pa nosi robáčo ali srakico iz enakega platna, dolgo skoro do kolen. V tem se loči Pesničar od Ščavničarja, ki ima zelo kratko robáčo, bi rekel — do pasa. Potlej ima okoli života širok, rudeč pojas, da mu predolga robáča ne plahta in ga pri delu ne moti. Nad robáčo pa nosi po zimí, ali tudi ob nedeljah rudeč télovník ali kamižolo, zelo kratko, da se pojas lepše vidi. Kar pa Pesničarja še posebno razloči, je njegov modri plašč iz sukna, kateri mu je po letu in po zimí, razun pri vročem delu, na truplu, ker drugega jopiča nima. Kar je Ščavničarju črni kožuh, to je Pesničarju modri plašč. Ženske so narodno nošo že preje opustile, ter se jaz le nekaj spominjam, da so imele starke tudi modre jenke iz sukna, z rudečimi, debelimi robi in visoke škornjice z visokimi, lesenimi podpetki; v šivéh so tudi rudeči, debeli, sukneni robi všiti bili. Na glavi so imele poprek bele peče.⁴ Novice, 1848. str. 173.

P o h o r e c i.

O zemljepisnih razmerah Pohorja glej „Slov. Štajerja“ I. snopič, str. 22—26. O Pohorcih sodi moj nekdanji učenec, gospod Franc R. . . . , domá v Lobnici na Pohorji, také-le: „Pohorci so vseskozi slovenske krvi, če tega tudi marsikteri prebivalec severne strani priznati noče. Med Pohorci in Poljanci je velik razloček. Poljanci so tanki, šibki, visoki, Pohorci pa boljše trsati in le redkokdaj visoke postave. Z ozirom na jezik jih greben Pohorja loči na dvoje. (Na severnej strani izrekajo prosti *o* [Šuman, str. 5. 3. a] kot *a*; nasproti pa spreobračajo *a* v *o*; za zgled naj služijo té-le besede: Ače za vado kaze posejo — Oče za vodo koze pasejo. Pis.). Na južnej strani se bližajo konjiškemu narečju. Čudno je to, da Pohorec noče Pohorec biti. Poprašuj od izhoda do zahoda, od juga do severa med njimi po Pohorcih, in nikdo izmed prostih ljudij ti ne bode rekel: Tu smo Pohorci! To ime se jim torej zdi zaničljivo. Prebivalci severne strani se imenujejo Záplance; Pohorci so bajè na južnej strani. (Ribničani že celó nočejo Pohorci biti, kar sem sam zvedel, ko sem jim ponujal to ime. Pis.). Na severnej strani lahko spravljajo deske do Drave in železnice, in so tudi bolj imóviti. Kdor je količkaj kmet, ima 100 do 500 plugov zemlje. Loden ali raščevina zdi se jim že preveč priprosta roba. Pohorci so tihi in resnobni.“

Pohorci so svoje dni nosili in nekteri še nosijo sedaj suknje, podobne francoskim frakom, — samo rep bi francoskemu fraku nekaj prisekati moral. Juri Vodovnik, pohorski pevec, poroča nam o svojih razmerah také-le:

1.

„Moj ljubi rajni oče
So bili cimperman,
So stav'li hiše, koče,
Skomarskim farmanam,

3.

So kratke hlače 'meli,
Kmetišk pa jopič dolg;
Ponižno so živeli
Od svojih mladih nog.

2.

Tud marofe in žage res,
Popravljali so mline vmes,
So b'li sodar in pa kolár,
Po vrhi še coklar.

4.

Sedem 'no osemdeset let,
Živeli so na svet';
Po tem so v dolgo večnost sli,
Kak' bomo tudi mi.“

Novice 1854, str. 304.

Gospod dr. Pavel Turner objavil je v Novicah l. 1867. dolg članek: „Angleško ovčarstvo v primeri s pohorskim“. Posebno na str. 109. govori o tem, kako pasejo in gojijo naši Pohorci svoje ovce — namreč slabo.

Še nekaj o obuvalih Pohorcev, o coklah, o katerih nam ravno tisti pohorski pesnik Juri Vodovnik poje. V sledečem izostane kitica 9—14.

1.

Blagor teb' Skomárska fara,
Tam je še navada stara;
Tista ves je Cokelpurk,
Taj nikdar ne pride Turk.

6.

Tudi v farof v coklah grejo,
Se že zunaj napovejo;
S coklami sklopočejo,
Gor po pragu tolžejo.

2.

Tud Francozov se ni bati,
Jel' bi cokle v nja metati,
In če prišel tje bi Rus,
Gvišno ni coklarjem kos.

7.

Fajmošter pa dobro vejo,
Da zamerit jim ne smejo,
Da je cokelpurgar „fajn“,
Jim ni treba rečt' „herajn“.

3.

Tam je dosti pintermanov,
Tišlarjev in cimpermanov;
Vsaki farman je kolar,
Vsaki purgar je coklar.

8.

Če se mu en fantek vleže,
Mu že cokle gor priveže,
Ga zažene ovce past,
Kak' bo moglo s'rota rast?

4.

Javor tam za cokle rasti,
Pa ga znajo tudi krasti;
Vitre 'ma maceslove,
Vorbanke pa črešnjoje.

15.

Zdaj pa eden druga vpraša:
Kak' je pa tam šega vaša?
Po čem pa so cokle še?
Bratje, le poslušajte!

5.

'Majo pa za pudkovele,
Stare klinje no kresale:
Ogenj jim spud nog leti,
Jim ga kresat treba ni.

16.

Veči del so po desetki,
Bolj te male pa po petki;
Kter pa če prav vel'ke met',
Mora že štir' groše štet.

17.

Pesem je Tomažič zložil,
Zraven je še to priložil:
Kteri bo to pesem bral,
Na ves glas so bo smejal.

18.

Zložena je b'la od Jurja
Den petnajsti mesca julja,
Osem sto se piše let,
Osem ino trideset.

O nošah štajerskih slovenskih Podravljanov posebej.

Znamenit je v tej zadevi, za prejšnjo dobo namreč, veliki oltar crkve Matere božje na Črnej gori pri Ptuji. Crkev je bila v krasnem gotičkem slogu sezidana menda leta 1424. Veliki oltar je bil postavljen leta 1660. Crkev je vsa iz rezanega kamena; kamenit je tudi veliki oltar, ki nam kaže Mater božjo kot naše pribežališče. Pod njenim plaščem, ki je na široko razgrnen, je zbrana velika množica ljudij, zastopnikov vseh stanov, moških in ženskih. Kamenite, lepe podobe nam torej pač predstavljajo naše štajerske Slovence ter nam kažejo, kako so se nosili v 17. veku. Glej Orožen Das Bisthum und die Diocese Lavant I. del, str. 492—497.

Ko je Ulrich Lichtenstein kot kraljica Venera leta 1227. potoval tudi skozi Štajersko, boril se je pri Kindbergu z Otonom z Buhove, oblečenim, kakor so se takrat (štajerske) Slovenke nosile. Opravo te Slovenke opisuje Lichtenstein tako: Dve dolgi kiti ste jej viseli doli čez sedlo in na sebi je imela godeže, kar je obleka slovenskih žen; vrh tega je imela Slovenka tudi šapel, jako drag in bogat. Glej J. Majeiger v Kresu 1882, str. 331.

Dav. Trsteňjak je v „Vestniku“ I. od str. 61. naprej razložil imena mnogih slovanskih oblačil. Izmed slovenskih razlaga tá-le imena: gaban, gunja, bregese, janjka, burnos, peča, srakica, rakno pa jopa.

O noši Slovencev na Ogerskem, ki so v vsakem oziru našim panonskim Slovincem najbližji, glej „Slov. Glasnik“ 1863, str. 114.

O noši Ščavničarjev, Lotmeržanov, Podravec, Haložanov in Pesničarjev je kratko poročal Franc Hrašovec v Novicah l. 1852. na str. 259. v dopisu iz Ormoža. V crkvi Marijinej v Jeruzalemu, sredi lotmerških gor, obhajali so 25. in 26. julija l. 1852., dvestoletnico pozidanja tega hrama božjega. Iz 10 bližnjih župnij je prišlo tja v slovesnih sprevodih kakih 12.000 Slovencev; med njimi je imel g. Hrašovec priložnost ogledati si narodno opravo, pa tudi opazovati obnašanje zbranih rojakov svojih. Zbrani možje so bili koj vsi visoke postave. Prebivalci Murskega polja so imeli svetle čizme, tanke, bele, široke breguše, kratko robačo, lep pisan prslik in sukнено jopo čez ramo; za visokim klobukom so imeli šopek cvetlic; stareji možje iz teh krajev so prišli v kožuhih. Podravci, Haložani in Pesničarji, tudi visoke postave pa suhega obraza, imeli so daljše breguše in tudi daljše robače in čez nje pas, pa rudeče